

3. Sherman, Lawrence W. The Rise of Evidence-Based Criminology. *Criminology & Public Policy* 17, no. 1 (2018): 7–28.

4. Farrington, David P. Developmental and Life-Course Criminology: Key Theoretical and Empirical Issues. *Stockholm Criminology Symposium Papers*, 2013.

5. Tuliakov, Viacheslav. Transnational Criminal Law, Sovereignty and International Justice: Harmonization Challenges and Policy Evolution. *International Annals of Criminology* (Published online 2025): 1–23. doi:10.1017/cri.2025.10076.

6. Зелинська, Н. А. Транснаціональне кримінальне право: нові можливості і ризики. Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія» 10 (2011): 171–185.

7. Tuliakov V. O. On intuitive dimensions of substantive criminal law. Ukraine and EU: Toward Deep Cooperation in the Security Sector : conference proceedings (Ostroh, 23–24 September 2025 p.). Ostroh, 2025. P. 50–53. URL: <https://hdl.handle.net/11300/30857>

8. ECHR, CASE OF HELME v. ESTONIA (Application no. 3023/22) 07/10/2025 <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-245085>

9. Tuliakov, V. O., & Savinova, N. A. (2024). Colonizing criminal law: Towards new architecture of Criminal Code. *Bulletin of the Association of Criminal Law of Ukraine*, 2(22), 53–74. <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2024.22.313732>

Усатий Григорій Олександрович,
заступник керівника відділу реалізації
політики у сфері правопорядку Управління
реалізації антикорупційної політики
у сферах економіки і правопорядку
Національного агентства з питань
запобігання корупції, кандидат
юридичних наук, доцент, старший
науковий співробітник

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ТЦК: ДЕТЕРМІНАНТИ, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ШЛЯХИ МІНІМІЗАЦІЇ

*«Кожен “воєнком”, щодо якого є кримінальне
провадження, нестиме відповідальність. Цілком
справедливу. Повну...
Хабарництво в час війни – це державна зрада».*

(Звернення Президента України
Володимира Зеленського за результатами
засідання РНБОУ від 11.08.2023)

Корупція стабільно залишається глобальною внутрішньою проблемою України в сучасних умовах. Як справедливо зазначається в Антикорупційній стратегії на 2021–2025 роки, досягнутий за останні

роки прогрес у протидії корупції не задовольняє суспільство, оскільки є надто повільним. Зокрема, стратегія виділяє низку проблем у секторі оборони, в тому числі щодо корупційних ризиків при формуванні і реалізації кадрової політики у сфері оборони, під час призову (прийняття) на військову службу [1]. В даній сфері останнім часом особливою актуальністю набула проблема корупції в діяльності територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки (далі – ТЦК). Так, в межах соціологічного дослідження, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи» та Київським міжнародним інститутом соціології, 53.8 % респондентів відзначили, що корупція й некомпетентність у військоматах належить до проблем, які найбільше шкодять здатності України чинити опір та перемагати Росію [2].

З погляду системної антикорупційної діяльності принципово важливе значення має виявлення реальних причин, що зумовлюють особливості та конкретні прояви корупції. Такі причини називають корупціогенними чинниками – явищами, що породжують або сприяють породженню чи зростанню корупції [3].

На підставі попередніх консультацій, проведених спільно з представниками Міністерства оборони України, можна виділити наступні найбільш поширені корупційні ризики в діяльності військовослужбовців ТЦК:

Неналежна організація роботи ТЦК, що проявляється у штучному створенні умов, що спонукають громадян вдаватися до корупційних вчинків, наприклад, через створення черг, встановлення незручного графіку прийому, відсутність належних умов перебування в ТЦК та СП, відсутність інформації про правила прийому тощо.

Недобросовісність військовослужбовців ТЦК під час виконання службових обов'язків через недотримання відповідних правил поведінки військовослужбовця встановлених статутами Збройних Сил України та іншими нормативно правовими актами України.

Безконтрольність. Для запобігання цьому ризику має забезпечуватись контроль за діяльністю ТЦК на всіх рівнях (районному, міському, обласному), а також вищими органами військового управління. Контроль має нести постійний характер, всебічно та якомога більше охоплювати питань і напрямків роботи виключаючи упередженість.

Дискреційні повноваження – це сукупність прав та обов'язків що надають можливість на власний розсуд визначити повністю або частково вид і зміст рішення, яке приймається, або можливість вибору на власний розсуд одного з декількох варіантів рішень. Наявність дискреційних повноважень.

Доволі контраверсійною видається позиція Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, які до основних причин та умов проявів вказаних правопорушень у вищезазначеній сфері

відносять: «низькі морально-ділові якості окремих посадових осіб ТЦК, які прагнуть особистого збагачення; недосконалість та постійні зміни законодавства у сфері мобілізації; низька правосвідомість та підвищений попит серед військовозобов'язаних громадян ухилитися від призову на військову службу шляхом пропозиції, обіцянки або надання неправомірної вигоди службовим особам ТЦК, ВЛК, закладів охорони здоров'я; відсутність мотивації громадян до проходження військової служби, захисту суверенітету і територіальної цілісності України та небажання ними приймати безпосередню участь у бойових діях, страх загибелі; зростання у суспільстві настроїв соціальної несправедливості мобілізації, поширення у ЗМІ повідомлень щодо не призову на військову службу представників влади, бізнесу, їх родичів тощо».

За результатами попереднього стратегічного аналізу корупційних ризиків в діяльності ТЦК, можна визначити наступні характерні зловживання:

- при здійсненні мобілізаційних заходів з відбору кандидатів для призову на військову службу, приховуванні реального мобілізаційного ресурсу шляхом використання корупційних схем та надання незаконних «послуг» з ухилення від мобілізації за винагороду. Зазначене стає можливим через недовірливий контроль за військовим обліком на районному, міському, обласному рівнях діяльності.

- формуванні списків військовозобов'язаних, що підлягають призову на військову службу за принципом вибірковості. Через застосування вибіркового призову до лав Збройних Сил України в багатьох випадках мобілізуються громадяни з незабезпечених та малозабезпечених верств населення, віком понад 50 років, а також осіб з алкогольною та наркотичною залежністю. Зазначене призводить до укомплектування військових частин військовослужбовцями не здатними виконувати обов'язки військової служби, виведення їх в резервні батальйони.

- в ході діяльності військово-лікарських комісій невідача особам, які завершили проходження військово-лікарської комісії довідок передбачених Додатком 4 до наказу МОУ від 14.08.2008 № 402 «Про затвердження положення про військово-лікарську комісію в Збройних Силах України», що позбавляє громадянина права на ознайомлення з постановою ВЛК про придатність до військової служби.

- штучне затягування з виготовленням військово-облікових документів (через порушення припису Постанови Кабінету Міністрів України від 16.05.2024 № 559) військовозобов'язаним, що може вказувати на ознаки корупційної вмотивованості посадових осіб ТЦК. А також, порушення процедури затвердження постанов ВЛК та надання недостовірної інформації про підстави виключення військовозобов'язаних з військового обліку за рішенням ВЛК.

– зловживання у сфері реалізації військово-транспортного обов'язку в порядку та спосіб, передбачений Постановою Кабінету Міністрів України від 28.12.2000 № 1921 у вигляді безпідставного зняття транспортних засобів з обліку, які перебувають на відповідному обліку в іншому ТЦК. Також встановлені випадки мобілізації транспортних засобів на потреби Збройних Сил України, які не відповідають вимогам (зокрема, легкові автомобілі преміум-класу тощо).

За інформацією правоохоронних органів (в узагальненому вигляді) до найбільш поширених схем злочинної діяльності співробітників ТЦК відносяться:

– незаконне переправлення військовозобов'язаних громадян через державний кордон України

– отримання неправомірної вигоди за зняття з обліку/розрашуку військовозобов'язаних, які своєчасно не оновили облікових даних або не прибули за викликом; оформлення відстрочки від призову та звільнення від мобілізації;

– сприяння/надання військовозобов'язаним обіцянки вплинути на прийняття рішення членами військово-лікарських комісій, начальниками ТЦК і підрозділів та/або виготовлення фіктивних медичних документів, які стануть підставою для прийняття рішення про виключення військовозобов'язаних з військового обліку за станом здоров'я або про придатність осіб до військової служби тільки у військових частинах, які не беруть участі у бойових діях; зловживання впливом на членів ВЛК;

– незаконне втручання в автоматизовану інформаційно-телекомунікаційну систему Єдиного електронного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів «Оберіг» (зокрема, шляхом внесення до реєстру «Оберіг» недостовірних відомостей про наявність у військовозобов'язаних бронювання та відстрочки);

– виготовлення та збут фіктивних або підrobлених повісток, зловживання під час використання номерних бланків повісток.

Разом з тим, не зважаючи на нові виклики, які постали перед правоохоронними органами на шляху до мінімізації системних зловживань з боку ТЦК, офіційна статистика Офісу Генерального прокурора станом на 09.09.2025 р. виглядає досить скромною. Адже, «упродовж 2022–2025 років розпочато 370 кримінальних проваджень про корупційні кримінальні правопорушення, пов'язані з ухиленням від призову за мобілізацією, проходження військової служби, звільненням у запас.

За результатами досудового розслідування повідомлено про підозру 168 співробітникам ТЦК, з яких до кримінальної відповідальності притягнуто 21 керівника ТЦК і їхніх заступників, 35 начальників підрозділів та 112 інших працівників центрів комплектування.

До суду направлено 153 обвинувальні акти, з них 21 стосовно керівників ТЦК і їхніх заступників, 28 начальників підрозділів та 104 інших працівників.

Судами постановлено 60 обвинувальних вироків, з яких 2 стосовно керівництва ТЦК, 11 начальників підрозділів та 47 інших працівників.

Також під час досудового розслідування встановлено факти одержання співробітниками ТЦК неправомірної вигоди на загальну суму 22, 9 млн грн».

Підсумовуючи зазначимо, що все вищевказане негативно позначається на виконанні завдань з комплектування Сил оборони особовим складом та безпосередньо впливає на спроможність військ (сил) виконувати бойові завдання з відсічі збройної агресії російської федерації, а також підриває довіру суспільства до державних інституцій та формують негативне ставлення до процесу мобілізації.

Відтак, погоджуючись з експертами у даній сфері констатуємо, що «проведений аналіз засвідчив про наявність комплексу корупціогенних чинників у діяльності ТЦК, усунення яких має базуватися на принципах цифровізації, правової регламентації та дієвого контролю [3, с. 32–33].

Список використаних джерел

1. Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки: Закон України від 20 червня 2022 р. № 2322-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>

2. Скаврон Б. Корупція та брак боєприпасів: головні проблеми української армії – соціологічне дослідження. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/korupciya-ta-brak-bojepripasiv-golovni-problemi-ukrayinskoyiarmiyi-sociologichne-doslidzhennya-2384842.html>

3. Комашко В.В., Кравченко С.О. Корупціогенні чинники в діяльності територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки і шляхи їх усунення. URL: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/4_2023/6.pdf

Філашкін Вадим Сергійович,

кандидат юридичних наук

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА ЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ У РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВОЛІ, ЧЕСТІ ТА ГІДНОСТІ

Стан й умови протидії насильницькій, організованій злочинності, пов'язані з якісними змінами криміногенної ситуації у країні, що визначили для криміналістики низку нових завдань. Знання ознак кримінального правопорушення дозволяє обирати оптимальні методи його розслідування. Задля цього і слугує криміналістична